

หนังสือเรียน
รายวิชาพื้นฐาน

นาฏศิลป์

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖

ผู้เรียบเรียง

ดร.สมชาย ฝ่อนำดี

ผู้ตรวจ

อาจารย์พรทิพย์ พร้อมมูล

อาจารย์กชกร เทศมยา

อาจารย์แก้วกนกกาญจน์ เนคมานุรักษ์

บรรณาธิการ

อาจารย์สุขุมลย์ มณฑปใหญ่

สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.)

๑๒๕๖/๙ ถนนนครไชยศรี แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร. ๐-๒๒๔๓-๘๐๐๐ (อัตโนมัติ ๑๕ สาย), ๐-๒๒๔๑-๘๙๙๙

แฟกซ์ : ทุกหมายเลข, แฟกซ์อัตโนมัติ : ๐-๒๒๔๑-๔๑๓๑, ๐-๒๒๔๓-๗๖๖๖

website : www.iadth.com

สงวนลิขสิทธิ์

บริษัท พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด

พ.ศ. ๒๕๖๗

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ISBN : 978-616-05-5059-3

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน นาฏศิลป์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ได้จัดทำตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับนาฏศิลป์และการละครของไทย การแสดงนาฏศิลป์ไทยและสากล ละครสร้างสรรค์ การแสดงนาฏศิลป์เป็นคู่และหมู่ บุคคลสำคัญของนาฏศิลป์และการละครไทย เทคนิคการจัดการแสดง การสร้างสรรค์ผลงานการแสดง

เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้สอนและผู้เรียน หนังสือเรียนเล่มนี้จึงได้จัดทำเนื้อหาที่ทันสมัย นอกจากนี้ยังได้สอดแทรกข้อมูลเกี่ยวกับ กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) จุดประกายความคิด ทักษะชีวิต และอาชีพ รักษ์โลก ปลอดภัยไว้ก่อน เพิ่มเติมเสริมความรู้ กิจกรรมพัฒนาความสามารถในการอ่าน คำศัพท์น่ารู้ โครงการสัปดาห์วัฒนธรรม และผังสรุปสาระสำคัญสู่การสร้างความรู้

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะช่วยพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

ผังสาระการเรียนรู้นาฏศิลป์

หน้า

๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ นาฏศิลป์และการละครของไทย

๗

ประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์และการละครของไทย	๘
วิวัฒนาการของนาฏศิลป์และการละครของไทย	๑๐
ความงามและคุณค่าของนาฏศิลป์และการละครของไทย	๑๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ การแสดงนาฏศิลป์ไทยและละครสากล

๒๒

นาฏศิลป์ไทย	๒๔
ละครไทย	๓๕
ละครสากล	๔๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ ละครสร้างสรรค์

๕๐

ความเป็นมาของละครสร้างสรรค์	๕๑
องค์ประกอบของละครสร้างสรรค์	๕๒
พื้นฐานการแสดงละครสร้างสรรค์	๕๓
แนวทางการแสดงละครสร้างสรรค์	๕๕
ละครพูด	๕๖

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

การแสดงนาฏศิลป์เป็นคู่ เป็นหมู่ และหลักการ
วิจารณ์การแสดง

๖๑

การประดิษฐ์ท่ารำที่เป็นคู่

๖๓

การประดิษฐ์ท่ารำที่เป็นหมู่

๗๖

การวิจารณ์การแสดงนาฏศิลป์และละคร

๙๓

หลักการชมการแสดงนาฏศิลป์และละคร

๙๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕

บุคคลสำคัญของนาฏศิลป์และการละครไทย

๙๙

บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์และการละครของไทย
ในยุคสมัยต่าง ๆ

๑๐๑

บุคคลสำคัญในวงการนาฏศิลป์และการละครของไทย
ที่ควรรู้จัก

๑๐๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

เทคนิคการจัดการแสดง

๑๐๙

เทคนิคที่ใช้ในการจัดการแสดง

๑๑๐

การประเมินคุณภาพของการแสดง

๑๑๒

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

การสร้างสรรค์ผลงานการแสดง

๑๑๙

การสร้างสรรค์ผลงาน

๑๒๐

การแสดงนาฏศิลป์ในโอกาสต่าง ๆ

๑๒๑

การอนุรักษ์นาฏศิลป์และภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

๑๒๒

บรรณานุกรม

๑๒๗

สาระที่ ๓ นาฏศิลป์

ผังสาระการเรียนรู้นาฏศิลป์

ศ ๓.๑

๑. มีทักษะในการแสดง
หลากหลายรูปแบบ

๒. สร้างสรรค์ละครสั้น
ในรูปแบบที่ชื่นชอบ

๓. ใช้ความคิดริเริ่มในการแสดง
นาฏศิลป์เป็นคู่และหมู่

๔. วิจารณ์การแสดงตามหลัก
นาฏศิลป์และการละคร

๕. วิเคราะห์แก่นของการแสดง
นาฏศิลป์และการละคร
ที่ต้องการสื่อความหมาย
ในการแสดง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

การแสดงนาฏศิลป์ไทยและละครสากล

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

การแสดงนาฏศิลป์เป็นคู่ เป็นหมู่ และหลักการ
วิจารณ์การแสดง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

ละครสร้างสรรค์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

การแสดงนาฏศิลป์ไทยและละครสากล

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

การแสดงนาฏศิลป์เป็นคู่ เป็นหมู่ และหลักการ
วิจารณ์การแสดง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

ละครสร้างสรรค์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

การแสดงนาฏศิลป์เป็นคู่ เป็นหมู่ และหลักการ
วิจารณ์การแสดง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑

นาฏศิลป์และการละครของไทย

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒

การแสดงนาฏศิลป์ไทยและละครสากล

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓

ละครสร้างสรรค์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔

การแสดงนาฏศิลป์เป็นคู่ เป็นหมู่ และหลักการ
วิจารณ์การแสดง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

การสร้างสรรค์ผลงานการแสดง

๖. บรรยายและวิเคราะห์
อิทธิพลของเครื่องแต่งกาย
แสง สี เสียง ฉาก อุปกรณ์
และสถานที่ที่มีผลต่อการแสดง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖
เทคนิคการจัดการแสดง

๗. พัฒนาและใช้เกณฑ์การประเมิน
ในการประเมินการแสดง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖
เทคนิคการจัดการแสดง

๘. วิเคราะห์ท่าทาง และการ
เคลื่อนไหวของผู้คน
ในชีวิตประจำวันและนำมา
ประยุกต์ใช้ในการแสดง

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗
การสร้างสรรค์ผลงานการแสดง

ศี ๓.๒

๑. เปรียบเทียบการนำการแสดง
ไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗
การสร้างสรรค์ผลงานการแสดง

๒. อภิปรายบทบาทของบุคคลสำคัญ
ในวงการนาฏศิลป์และการละคร
ของประเทศไทยในยุคสมัยต่าง ๆ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕
บุคคลสำคัญของนาฏศิลป์และการละครไทย

๓. บรรยายวิวัฒนาการของนาฏศิลป์
และการละครไทยตั้งแต่อดีต
จนถึงปัจจุบัน

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑
นาฏศิลป์และการละครของไทย
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕
บุคคลสำคัญของนาฏศิลป์และการละครไทย

๔. นำเสนอแนวคิดในการอนุรักษ์
นาฏศิลป์ไทย

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗
การสร้างสรรค์ผลงานการแสดง

หน่วยการเรียนรู้ที่

นาฏศิลป์ และการละครของไทย

ผังสาระการเรียนรู้

ประวัติความเป็นมา
ของนาฏศิลป์และการละครของไทย

วิวัฒนาการของนาฏศิลป์
และการละครของไทย

นาฏศิลป์
และการละคร
ของไทย

นาฏศิลป์

ละคร

ความงามของนาฏศิลป์
และการละครของไทย

คุณค่าของนาฏศิลป์
และการละครของไทย

ความงามและคุณค่าของ
นาฏศิลป์และการละครของไทย

สมัยนางเจ้า

สมัยสุโขทัย

สมัยอยุธยา

สมัยธนบุรี

สมัยรัตนโกสินทร์

ตัวชี้วัดระหว่างทาง

ตัวชี้วัดปลายทาง

๑. วิเคราะห์แก่นของ
การแสดงนาฏศิลป์
และการละคร
ที่ต้องการ
สื่อความหมาย
ในการแสดง
(ศี ๓.๑ ม.๔-๖/๕)
๒. บรรยายวิวัฒนาการ
ของนาฏศิลป์และ
การละครไทยตั้งแต่
อดีตจนถึงปัจจุบัน
(ศี ๓.๒ ม.๔-๖/๓)

สาระสำคัญ

การแสดงนาฏศิลป์และละครไทยมีกำเนิดมาช้านาน เป็นศิลปะที่มีความงดงามในทุกด้าน
และมีคุณค่าต่อสังคม ทำให้ผู้ชมมีความสุข สนุกสนานเมื่อได้รับชม เป็นศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ
ควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบทอดต่อไป

ความงามของนาฏศิลป์และการละครของไทย

ตัวพระ : พระราม

ตัวนาง : นางสีดา

ตัวยักษ์ : ทศกัณฐ์

ตัวลิง : หนุมาน

จุดประกายความคิด

นักเรียนคิดว่าการแสดงนาฏศิลป์ไทย
ในภาพ มีที่มาจากอะไรบ้าง

ประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์และการละครของไทย

นาฏศิลป์ เป็นศิลปะแห่งการละครและฟ้อนรำ ประกอบด้วยศิลปะการฟ้อนรำ การดนตรี และการขับร้อง รวมเข้าด้วยกัน

นาฏศิลป์ไทยเกิดขึ้นจากอารมณ์ ความรู้สึก และ ความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนออกมาเป็นท่าทางแบบธรรมชาติ และประดิษฐ์ขึ้นเป็นท่าทางและลีลาการฟ้อนรำ หรือเกิดจาก ลัทธิความเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพเจ้า โดยแสดง ความเคารพบูชาด้วยการเต้นรำ ขับร้อง ฟ้อนรำ เพื่อความ พึงพอใจ

รำประเลง

ที่มา : วิพิธทัศนาชุดระบำ รำ ฟ้อน เล่ม ๒

นอกจากนี้นาฏศิลป์ไทยยังได้รับอิทธิพลจากแบบแผนหรือแนวคิดของชาวต่างชาติเข้ามา ผสมผสานด้วย เช่น วัฒนธรรมอินเดียเกี่ยวกับวรรณกรรมที่เป็นเรื่องของเทพเจ้าและตำนานการฟ้อนรำ

เทวรูปคิเวปางนาฏราช

โดยผ่านเข้าสู่ประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ ผ่านชนชาติขว และเขมร ก่อนที่จะนำมาปรับปรุงให้เป็นรูปแบบตามเอกลักษณ์ ของไทย เช่น ตัวอย่างของเทวรูปคิเวปางนาฏราช ที่สร้างเป็นทำการ ร่ายรำของพระอิศวร ซึ่งมีทั้งหมด ๑๐๘ ท่า โดยทรงฟ้อนรำครั้งแรก ในโลก ณ เมืองมัทราส อินเดียใต้ ปัจจุบันอยู่ในรัฐทมิฬนาฑู นับเป็นคัมภีร์สำหรับการฟ้อนรำ แต่งโดยพระภราตมุนี เรียกว่า **คัมภีร์ภราตนาฏยศาสตร์** ถือเป็นอิทธิพลสำคัญต่อแบบแผนการสืบสาน และถ่ายทอดนาฏศิลป์ของไทย จนเกิดขึ้นเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ที่มีรูปแบบ แบบแผนการเรียน การฝึกหัด จาริต ขนบธรรมเนียม มาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม บรรดาผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษาทางด้านนาฏศิลป์ไทยได้สันนิษฐานว่า อารยธรรม ทางศิลปะด้านนาฏศิลป์ของอินเดียนี้ได้เผยแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยา ตามประวัติ การสร้างเทวาลัยคิเวนาฏราชที่สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๐๐ ซึ่งเป็นระยะที่ไทยเริ่มก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย จากหนังสือลักษณะไทยศิลปะการแสดงได้กล่าวว่า มีผู้รู้หลายท่านพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าท่ารำต่าง ๆ มีอิทธิพลจากประเทศอินเดียเข้ามาครอบงำ หรือคนไทยได้จดจำท่าทางต่าง ๆ ในการฟ้อนรำของอินเดีย นำมาใช้ในการฟ้อนรำของตนเอง และมีการพัฒนาท่ารำและละครไทยมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน

ภาพพระคิเวนาฏราช ที่ปราสาทศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
ที่มา : <https://omg-art-in-sea.blogspot.com/2017/10/blog-post79.html>

ที่มา : www.Bloggang.com
เกศสุริยง ระบำโบราณคดี ชุดระบำลพบุรี

ละคร เป็นศิลปะการแสดงที่สร้างขึ้นเพื่อความบันเทิง โดยพัฒนามาจากการเล่านิทาน มีลักษณะการแสดงเป็นเรื่องราว ในการแสดงและการดำเนินเรื่องจะเป็นการร่ายรำที่เข้ากับบทร้อง ทำนองเพลง และเพลงหน้าพาทย์ที่บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ มีแบบแผนการเล่นทั้งของชาวบ้าน และของหลวง

สมัยนางเจ้า

- สันนิษฐานจากหลักฐานว่า “มโนราห์” เป็นละครเรื่องแรกของไทย เกิดการแสดงระบำต่าง ๆ เช่น ระบำหมวก ระบำนกยูง

สมัยสุโขทัย

- มีการรับศิลปวัฒนธรรมจากชาติที่นิยมอารยธรรมอินเดีย เช่น พม่า มอญ ขอม และละว้า ผสมผสานกับศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย ทำให้เกิดวิวัฒนาการด้านรำและระบำขึ้น มีการบัญญัติคำเรียกศิลปะการแสดงว่า โขน ละคร ฟ้อนรำ

สมัยอยุธยา

- มีการพัฒนารูปแบบการแสดงละครรำขึ้น ๓ ประเภท ได้แก่ ๑) ละครชาตรี (ของเดิม) ๒) ละครนอกปรับปรุงจากละครชาตรี และ ๓) ละครใน (ละครผู้หญิง) บทละครที่ใช้แสดงในสมัยนี้ เช่น อิเหนา รามเกียรติ์ อนุราท มโนราห์ สังข์ทอง การะเกด คาวี ไชยเชษฐ มณีพิชัย

สมัยกรุงธนบุรี

- ทรงโปรดให้ละครผู้หญิงมาแสดงในงานสมโภช และให้ตัวละครต่าง ๆ เป็นครูฝึกหัด ละครหลวง ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ขึ้น ๕ ตอน ได้แก่ หนุมานเกี่ยว นางวานริน ท้าวมาลีวราชว่าความ ทศกัณฐ์ตั้งพิธีทวายกรด (เผารูปเทวดา) พระลักษมณ์ ถูกหอกกบิลพัท และตอนปล่อยม้าอุปการ

- **รัชกาลที่ ๑๐** ทรงสนับสนุน ส่งเสริม รักษา และต่อยอดจากรัชกาลที่ ๙ ทรงโปรดให้มีการจัดแสดงนาฏศิลป์ โขน ละคร ระบำ รำ ในโอกาสต่าง ๆ เช่น การแสดงโขนพระราชทาน ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ให้ประชาชนทั่วไปได้ชม เช่น การแสดงระบำสี่ภาค ณ พระลานพระราชวังดุสิต การแสดงละครเรื่อง เงาะป่า ในงานอุ่นไอรัก คลายความหนาว ณ เวทีใหญ่ ภายในสนามเสือป่า พระราชวังดุสิต

การแสดงนาฏศิลป์และการละครไทยมีรูปแบบการแสดงที่พัฒนามากขึ้น คือ ในด้านนาฏศิลป์ กระบวนท่ารำยังคงรูปแบบมาตรฐานเดิม เครื่องแต่งกายยืนเครื่องเดิม แต่อาจมีการนำเทคโนโลยี เช่น แสง สี เสียง มาใช้ประกอบการแสดงเพื่อให้สวยงามและน่าสนใจขึ้น หรือมีการประดิษฐ์ท่ารำ ระบำต่าง ๆ ที่เข้ากับเหตุการณ์ในปัจจุบัน

ในด้านการละครไทย มีรูปแบบที่พัฒนามากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นละครพูด ไม่มีการขับร้อง เช่น ละครที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ มีความทันสมัยทั้งเรื่องราว เหตุการณ์ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ชม ส่วนละครที่เป็นละครร่ำ ละครร้อง รูปแบบยังคงเดิมแต่อาจมีการสอดแทรกสิ่งที่ทันสมัยเข้าไปในการแสดงเพื่อให้การแสดงน่าสนใจมากขึ้น

ทักษะชีวิตและอาชีพ

การสืบค้นหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์สมัยต่าง ๆ ในอดีตของคน วัตถุ สิ่งของ โดยใช้หลักฐานทางการขุดค้น ขุดแต่งตามโบราณสถาน โบราณวัตถุ เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีต เป็นการฝึกทักษะสู่อาชีพนักโบราณคดี

ความงามและคุณค่าของนาฏศิลป์และการละครของไทย

นาฏศิลป์และการละครของไทย มีความงามและคุณค่าในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ใช้ในการแสดง ดังนี้

๑. ความงามของนาฏศิลป์และการละครของไทย

๑.๑ ตัวละคร ในวรรณกรรมมีตัวละคร ๔ ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ ๑ ตัวพระ ผู้แสดงจะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ แสดงบทบาทเป็นลีลาท่ารำผู้ชาย

ตัวพระ ในการแสดงนาฏศิลป์ไทย โขน-ละคร แบ่งตามบทบาทและลักษณะของตัวละครในเรื่องนั้น ๆ แต่งกายได้ ๒ รูปแบบคือ แบบจีบโจงไว้หางหงส์และจีบก้นเป็น ส่วนเลื้อที่ใส่ก็จะมียกแขนสั้นและแขนยาว เครื่องประดับศีรษะจะเป็นไปตามลักษณะของตัวละครในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกได้ ๔ ประเภท ดังนี้

๑. ตัวพระที่แสดงเป็นเทพ เช่น พระอิศวรสีขาว พระนารายณ์สีม่วง พระพรหมสีขาว ฯลฯ สวมเลื้อแขนยาว

๒. ตัวพระที่แสดงเป็นเทวดา สวมเลื้อแขนสั้น ติดกนกปลายแขน

๓. ตัวพระที่แสดงเป็นมนุษย์ พระเอกในฝ่ายของโขน ได้แก่ พระราม พระลักษมณ์ นุ่งผ้ายกจีบโจงไว้หางหงส์ สวมเลื้อแขนยาว ฝ่ายละครใช้เลื้อแขนสั้น แต่ลักษณะสีของพระเอกนิยมใช้สีแดงและสีเหลือง เช่น อิเหนาเลื้อสีแดง

๔. ตัวพระที่แสดงเป็นตัวเสนา จะนุ่งผ้าแบบจีบก้นเป็นประดับศีรษะด้วยหูกกระต่ายซีก

ประเภทที่ ๒ ตัวนาง ผู้แสดงจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ แสดงบทบาทลีลาท่ารำเป็นผู้หญิง

ตัวนาง ในการแสดงโขน-ละคร แบ่งตามบทบาทและลักษณะของตัวละครในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกได้ ๔ ประเภท ดังนี้

๑. ตัวนางที่แสดงเป็นนางฟ้า นุ่งผ้ายกจีบหน้านาง ห่มผ้าห่มนาง สวมมงกุฎกษัตริย์ เช่น พระอุมมา นางเมขลา-สีน้ำเงิน

๒. ตัวนางที่แสดงเป็นนางกษัตริย์ นุ่งผ้ายกจีบหน้านาง ห่มผ้าห่มนาง สวมมงกุฎกษัตริย์ เช่น นางสีดา นางบุษบา สวมรัดเกล้ายอด

๓. ตัวนางที่แสดงเป็นนางยักษ์ นุ่งผ้ายกจีบหน้านาง ห่มผ้าห่มนางเต็มผืนสั้นเหนือขาพับ สวมกะบังหน้าลงรักปิดทอง หรือสวมศีรษะโขน เช่น นางพันธุรัตน์ นางลำมะนกขา นางอากาศตะไล่

๔. ตัวนางที่แสดงเป็นนางกำนัล นุ่งผ้ายกจีบหน้านาง ห่มผ้าห่มนางเต็มผืนหรือสไบเฉียง สวมกะบังหน้า เช่น นางค่อมกุจจี นางสนม

ประเภทที่ ๓ ตัวยักษ์ ในการแสดงบทบาทเป็นตัวยักษ์ มักใช้ผู้ชายที่มีรูปร่างใหญ่ หรือบางครั้งอาจใช้ผู้หญิงก็ได้

ตัวยักษ์ ในการแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ จะมีรูปร่างสูงใหญ่ มีลักษณะลึล่ำท่า และบทบาทในการแสดงที่สวयงาม สง่า เป็นนักรบองอาจ บางโอกาสต้องแสดงอารมณ์โกรธ เจ้าชู้ ซึ่งซึ่งการแบ่งลำดับชั้นของตัวยักษ์ตามยศศักดิ์ ประกอบด้วย ยักษ์ยอดและยักษ์ไลน์ แบ่งเป็น ๖ ระดับ ดังนี้

๑. ยักษ์ใหญ่ เช่น ทศกัณฐ์
๒. ยักษ์น้อย ได้แก่ กุมภกรรณ พิเภก อินทรชิต
๓. ยักษ์ต่างเมือง ได้แก่ ไมยราพ แสงอาทิตย์ ลัทธาสูร
๔. ยักษ์เสนา ได้แก่ มโหธร เปาวนาสูร
๕. เสนายักษ์ ได้แก่ กาลสูร ภาณุราช
๖. เชนยักษ์ ได้แก่ พลยักษ์

การแบ่งลำดับชั้นของยักษ์มีไว้เพื่อการคัดเลือกผู้แสดงให้เหมาะสม รวมถึงการใช้ลีลาท่ารำตามบทบาทและฐานะของตัวละคร

ประเภทที่ ๔ ตัวลิง ในการแสดงบทบาทเป็นตัวลิง มักใช้ผู้ชายที่มีรูปร่างเล็ก **ตัวลิง** ในการแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ จะมีรูปร่างไม่สูงนัก ลักษณะลึล่ำท่ารำ และบทบาทในการแสดงต้องแคล่วคล่อง ว่องไว แสดงท่าพลิกแพลงเลียนแบบท่าทางธรรมชาติของลิง การแบ่งลำดับชั้นของตัวลิงตามยศศักดิ์ ประกอบด้วย ลิงยอดและลิงไลน์ แบ่งเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

๑. พญาวานร เช่น พาลี สุครีพ หนุมาน องคต
๒. ลิบแปดมงกุฎ เช่น ไชยामพวาน เกสรทมาลา
๓. เตียวเพชร เช่น อุศุภคราราม มหัทวิกัน โชติมุข
๔. จังเกียง ไม่ปรากฏว่ามีทั้งหมดกี่ตัว และมีชื่ออะไรบ้าง
๕. เชนลิง ได้แก่ พลวานร

การแบ่งลำดับชั้นของลิงมีไว้เพื่อการคัดเลือกผู้แสดงให้เหมาะสม รวมถึงการใช้ลีลาท่ารำตามบทบาทและฐานะของตัวละคร

สิ่งเหล่านี้มีส่วนช่วยให้การแสดงมีความงดงาม มีคุณค่า ทำให้ผู้ชมมีความเข้าใจและซาบซึ้งประทับใจในความงดงามของนาฏศิลป์และการละครของไทย

๑.๒ เครื่องแต่งกาย

ตัวละครแต่ละตัวจะมีสีของเครื่องแต่งกาย ดังนี้

พระราม เป็นตัวพระในเรื่อง รามเกียรติ์

นางสีดา เป็นตัวนางในเรื่อง รามเกียรติ์

ทศกัณฐ์ เป็นตัวยักษ์ในเรื่อง รามเกียรติ์

หนุมาน เป็นตัวลิงในเรื่อง รามเกียรติ์
ที่มา : ดร.สมชาย พื่อนราดี

๑.๓ เครื่องประดับศีรษะ

การแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ตัวละครแต่ละฝ่ายจะสวมใส่หัวโขน ได้แก่ ฤๅษี วิชยธร ยักษ์ ลิง และสัตว์ต่าง ๆ ยอดของศีรษะโขนจะบอกลักษณะของตัวละคร เช่น พระอินทร์ มีใบหน้าสีเขียว มงกุฎยอดเดินหน พระอิศวรใบหน้าสีขาว มีเทริดยอดน้ำเต้า ซึ่งเป็นความงามและคุณค่าของนาฏศิลป์ที่ทำให้การแสดงมีคุณค่าและมีความงดงาม

๑.๔ ฉาก

ฉากเป็นส่วนสำคัญในการจัดการแสดง อุปกรณ์ที่ใช้ในฉากละครล้วนมีความสำคัญในการแสดงละครทั้งสิ้น เพราะฉากเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การแสดงมีความงดงาม ดูสมจริง มีคุณค่า ทำให้ผู้ชมเข้าใจการแสดงได้ง่ายขึ้น เช่น ฉากมีต้นไม้ ก้อนหิน สัตว์ป่า แสดงว่าขณะนั้นเรื่องราวกำลังดำเนินอยู่ในป่า และเป็นองค์ประกอบที่ทำให้การแสดงมีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

การแสดงโขนจากเรื่อง รามเกียรติ์
ที่มา : ศักดา น้อยเจริญ

๑.๕ ดนตรี

ในการแสดงนาฏศิลป์และละครจะต้องมีการบรรเลงดนตรีและขับร้องบทเพลงประกอบ การแสดงด้วย จึงจะทำให้การแสดงมีความน่าสนใจ เพราะหากการแสดงมีการบรรเลงดนตรี

ตัวอย่างวงปี่พาทย์มโหรี ใช้บรรเลงประกอบ
การแสดงโขน ละคร และการแสดงนาฏศิลป์

และบทเพลงที่ไพเราะจะแสดงถึงอารมณ์ บทบาท สถานการณ์การแสดง ทำให้ผู้ชมเกิดความประทับใจ ซาบซึ้งกับการแสดง และทำให้เข้าใจเนื้อเรื่องได้ง่ายขึ้น เช่น เรื่อง รามเกียรติ์ ตอนที่พระรามสู้กับทศกัณฐ์ มีการบรรเลงดนตรีวงปี่พาทย์ประกอบ การแสดงที่มีจังหวะและทำนองเร็ว บรรเลง เพลงเชิดฉิ่ง เชิดกลอง

๒. คุณค่าของนาฏศิลป์และการละครของไทย

การแสดงนาฏศิลป์และการละครของไทย เป็นการแสดงที่มีคุณค่าต่อชาติและสังคม สรุปได้ดังนี้

๑. ให้คุณค่าด้านความเพลิดเพลิน และความสุนทรีย์ คือ การแสดงนาฏศิลป์ และละครไทย เป็นศิลปะที่มีความอ่อนช้อย งดงาม มีการนำวรรณคดีไทยต่าง ๆ มาถ่ายทอดเป็นท่าร้ายรำ ทำให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน

๒. ให้คุณค่าด้านพิธีกรรมต่าง ๆ คือ การแสดงนาฏศิลป์และละครไทย มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่าง ๆ จนเกิดการแสดงแก่น เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์พึงพอใจ เช่น การแสดงละครจำแลง การฟ้อนรำ เหนียงแมวให้ฝนตกตามฤดูกาล

คุณค่าของ
นาฏศิลป์
และการละคร
ของไทยต่อชาติ
และสังคม

๔. ให้คุณค่าด้านพิธีการในสังคม คือ นำการแสดงนาฏศิลป์และละครไทยมาแสดงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ให้ผู้มาเยือนมีความสุข ประทับใจที่ได้มาเยือน เช่น แสดงรำถวายพร ฟ้อนบายศรีสู่ขวัญ

๓. ให้คุณค่าด้านการอนุรักษ์ และเผยแพร่ คือ การแสดงนาฏศิลป์ และละครไทยเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่ เพื่อไม่ให้สูญหายไป

๕. ให้คุณค่าด้านความบันเทิง คือ การแสดงนาฏศิลป์และละครไทย มีขึ้นเพื่อความสนุกสนาน ผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยหลังจากทำงาน หรือในยามเทศกาลงานรื่นเริงต่าง ๆ

เพิ่มเติมเสริมความรู้

รามเกียรติ์ เป็นวรรณคดีไทยที่มีเค้าโครงเรื่องมาจากวรรณคดีของอินเดีย คือ มหาภารตชาดก ที่ฤๅษีวาลมิกิชาวอินเดียแต่งขึ้นเป็นภาษาสันสกฤต เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการทำศึกสงครามระหว่างฝ่ายพระรามและทศกัณฐ์เพื่อชิงตัวนางสีดาซึ่งถูกทศกัณฐ์ลักพาตัวมา

กิจกรรมพัฒนาการอ่าน

นักเรียนอ่านคำและความหมายของคำต่อไปนี้

คำศัพท์	คำอ่าน	ความหมาย
นาฏยะ	นาต-ตะ-ยะ	เกี่ยวกับการฟ้อนรำ เกี่ยวกับการแสดงละคร
ภราต	พะ-รด	ผู้เต็นรำ ผู้แสดงละคร
รามเกียรติ์	ราม-มะ-เกียน	ชื่อวรรณคดีเรื่องหนึ่ง ว่าด้วยพระรามทำศึกกับทศกัณฐ์เพื่อชิงนางสีดา
วรรณกรรม	วัน-นะ-กำ	งานหนังสือ งานประพันธ์
สันนิษฐาน	สัน-นิค-ถาน	ลงความเห็นเป็นการคาดคะเนไว้ก่อน
อิศวร	อิ-สวาน	ชื่อเรียกพระศิวะ ซึ่งเป็นพระเจ้าองค์หนึ่งของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

คำศัพท์น่ารู้

คำศัพท์	คำอ่าน	ความหมาย
evolution	เอฟ'วะลู' ชัน	วิวัฒนาการ
history	ฮิส' ทารี	ประวัติ ประวัติศาสตร์
literature	ลิท' ทะระเซอะ	วรรณกรรม
ogre	โอ' เกอะ	ยักษ์ ยักษ์กินคนในเทพนิยาย
scene	ซีน	ฉาก
value	แวล' ลิว	คุณค่า

โครงงานหุ่นยนต์

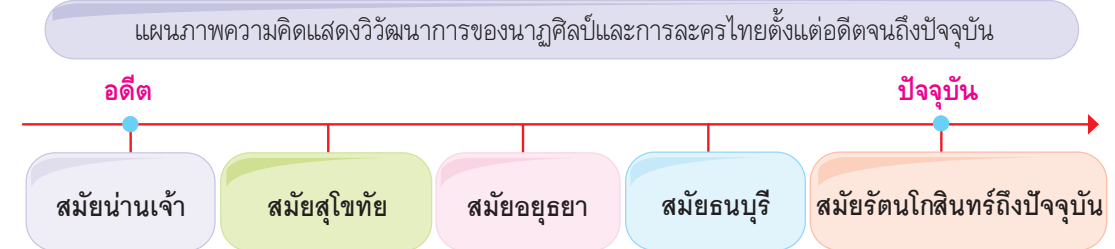
นักเรียนแบ่งกลุ่มเลือกประเภทของละครไทยที่ชื่นชอบ ๑ ประเภท แล้วสืบค้นประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการของละครไทยดังกล่าว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แล้วนำเสนอในรูปแบบที่น่าสนใจ

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

G ขั้นสังเกต รวบรวมข้อมูล (Gathering)

- นักเรียนศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์และการละครของไทย แล้วร่วมกันสรุปข้อมูลที่ได้เป็นแผนภาพความคิด
- นักเรียนดูแผนภาพความคิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการของนาฏศิลป์และการละครของไทย ดังนี้

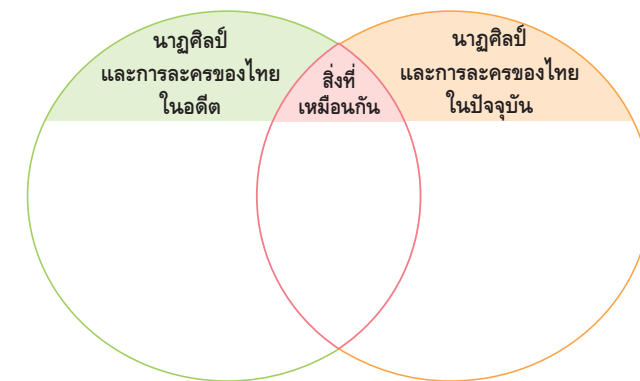

จากนั้นร่วมกันศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิวัฒนาการของนาฏศิลป์และการละครของไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

- นักเรียนศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความงามและคุณค่าของนาฏศิลป์และการละครของไทยเกี่ยวกับตัวละคร และการแต่งกาย แล้วนำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน
- นักเรียนศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าของนาฏศิลป์และการละครของไทยต่อสังคมในด้านต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

P ขั้นคิดวิเคราะห์และสรุปความรู้ (Processing)

- นักเรียนวิเคราะห์ข้อมูลวิวัฒนาการของนาฏศิลป์และการละครของไทยแต่ละยุคสมัย แล้วเปรียบเทียบความแตกต่างของนาฏศิลป์และการละครของไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

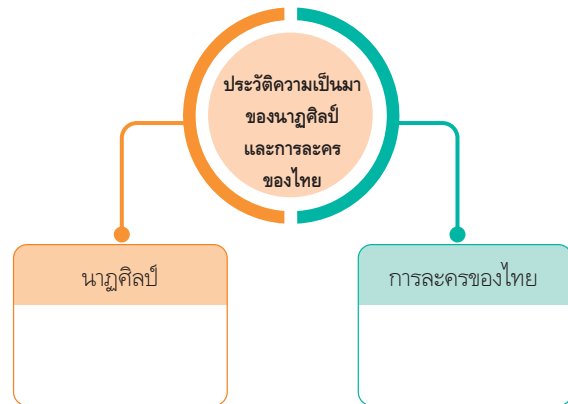
- นักเรียนแบ่งกลุ่มชมการแสดงนาฏศิลป์หรือละครของไทยกลุ่มละ ๑ การแสดง แล้วร่วมกันวิเคราะห์ว่าการแสดงที่ชมมีความงามอย่างไรบ้าง

๗. นักเรียนร่วมกันอภิปรายและสรุปความคิดรวบยอดเกี่ยวกับคุณค่าของนาฏศิลป์และการละครของไทยต่อสังคมในด้านต่าง ๆ โดยสรุปเป็นแผนภาพความคิด ดังตัวอย่าง

A1 ขั้นปฏิบัติและสรุปความรู้หลังการปฏิบัติ (Applying and Constructing the Knowledge)

๘. นักเรียนแบ่งกลุ่ม เขียนสรุปประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์และการละครของไทย

๙. นักเรียนแบ่งกลุ่ม แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกมาจับสลากชุดการแสดงนาฏศิลป์และการละครของไทย โดยมีการแสดงประเภทต่าง ๆ ๕ ชุดการแสดง เช่น การแสดงโขน เรื่อง รามเกียรติ์ การแสดงชุดหนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา รำเมขลา-รามสูร รำโนราห์บูชาญ และรำพระรามตามกวาง จากนั้นนักเรียนชมการแสดงที่จับสลากได้แล้วแต่ละกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ความงามของการแสดงตามหัวข้อ ดังนี้

- ตัวละคร
- เครื่องประดับ
- เครื่องแต่งกาย
- ฉาก
- ดนตรี

สมาชิกในกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์การแสดง พร้อมออกแบบการนำเสนอให้มีความน่าสนใจ

๑๐. นักเรียนแต่ละกลุ่มวางแผนออกแบบการนำเสนอผลงานการวิเคราะห์การแสดงโดยใช้โปรแกรม Microsoft Office PowerPoint ให้มีรูปแบบที่สวยงาม น่าสนใจ และมีเนื้อหาครบถ้วนถูกต้อง

A2 ขั้นสื่อสารและนำเสนอ (Applying the Communication Skill)

๑๑. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอการวิเคราะห์ความแตกต่างของการแสดงนาฏศิลป์และการละครของไทยในอดีตและปัจจุบันหน้าชั้นเรียน โดยเพื่อนและครูร่วมกันประเมินผล ตรวจสอบความถูกต้อง และเสนอแนะ

๑๒. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอภาพตัวละคร พร้อมบอกความงามและคุณค่าของลักษณะของตัวละครและการแต่งกายหน้าชั้นเรียน หรือใช้เทคโนโลยี โดยเพื่อนและครูร่วมกันประเมินผล ตรวจสอบความถูกต้อง และเสนอแนะ

S ขั้นประเมินเพื่อเพิ่มคุณค่าบริการสังคมและจิตสาธารณะ (Self-Regulating)

๑๓. นักเรียนประเมินผลงานกลุ่มของตนเอง สะท้อนผลและนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไขผลงาน

๑๔. นักเรียนร่วมกันรวบรวมข้อมูลประวัติความเป็นมาของนาฏศิลป์และการละครของไทย แล้วนำไปจัดป้ายนิเทศ เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้อื่น

๑๕. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำผลงาน PowerPoint การวิเคราะห์คุณค่าและความงามของการแสดงไปเผยแพร่ในสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ หรือห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ของโรงเรียน (ถ้ามี) เพื่อเผยแพร่ความรู้ และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาต่อไป

ผังสรุปสาระสำคัญสู่การสร้างความรู้

